

УДК 339.52

К. С. Пугачевська,

аспірант кафедри міжнародної економіки Київського національного торговельно-економічного університету, м. Київ

ДОСЛІДЖЕННЯ РЕГУЛЮВАННЯ ІМПОРТУ ТОВАРІВ ЗА УМОВ ЧЛЕНСТВА В СОТ

K. S. Pugachevska,

Post-Graduate Student of the International Economy Department of Kyiv National University of Trade and Economics, Kyiv

RESEARCH OF IMPORT OF GOODS REGULATION IN WTO MEMBERSHIP CONDITIONS

У статті розглянуто основні тенденції лібералізації зовнішньої торгівлі в сучасних умовах. Виявлено, що упродовж останніх десятиліть процеси інтеграції та глобалізації сприяли зростанню масштабів міжнародних торговельно-економічних відносин та обумовили формування відповідних світових регуляторних систем обміну товарами та послугами. Проведено ретроспективний аналіз тарифного режиму в Україні до і після набуття Україною членства в СОТ. Здійснено аналіз рівня тарифної ескалації митного тарифу в Україні. Оцінено фіскальну ефективність митного оподаткування в Україні та виявлено його низьку результативність, що пов'язано з напрямками споживання імпорту в Україні та втраченою вітчизняними товарами цінової конкурентоспроможності під впливом політики обмінного курсу та високих темпів інфляції всередині країни порівняно з її торговельними партнерами. Визначено роль нетарифного регулювання як дієвого інструменту захисту національного ринку за умов лібералізації торгівлі.

In the article the main trends of liberalization of foreign trade in the modern world have been examined. It has been found that in recent decades the processes of integration and globalization have increased the scale of international trade and economic relations and led to the formation of the global regulatory systems of goods and services exchange. A retrospective analysis of the tariff regime in Ukraine before and after Ukraine's accession to the WTO has been represented. The analysis of tariff escalation customs tariff in Ukraine has been given. The fiscal effectiveness of customs duties in Ukraine has been evaluated and it has been found its low efficiency, due to consumption vectors of imports in Ukraine and the loss of price competitiveness of domestic goods under the influence of exchange rate policy and high inflation in the country relative to its trading partners. The role of non-tariff regulation as an effective instrument for the protection of the national market in terms of trade liberalization has been determined.

Ключові слова: імпорт, тарифне регулювання, нетарифне регулювання, тарифна ескалація, лібералізація, СОТ.

Keywords: import, tariff regulation, nontariff regulation, tariff escalation, liberalization, WTO.

Постановка проблеми.

Зовнішньоекономічна діяльність в Україні завжди була і залишається пріоритетним напрямком політики держави, що створює основи для розвитку вигідної торгівлі та сприятливого інвестиційного клімату в країні. Зовнішня торгівля формує значні можливості для економічного зростання, формування бюджету країни, підтримання добробуту народу. Динаміка і масштаби імпорту в Україні визначаються, з однієї сторони, сприятливими внутрішніми соціально-економічними умовами її розвитку, а з іншої, високою конкурентоспроможністю зарубіжної продукції, особливо з точки зору якості і технічних параметрів.

Упродовж останніх десятиліть процеси інтеграції та глобалізації сприяли зростанню масштабів міжнародних торговельно-економічних відносин та обумовили формування відповідних світових регуляторних систем обміну товарами та послугами. У рамках цих систем за умов посилення лібералізації поступово обмежується використання деяких протекціоністських інструментів і методів регулювання міжнародної торгівлі, що змушує країни забезпечувати захист національних економічних інтересів на зовнішніх ринках і спричиняє необхідність трансформації їхньої регуляторної політики. Членство в СОТ слід розглядати як процес, використання позитивного потенціалу якого визначається національною економічною політикою, станом світової та національної економіки, вмінням ефективно розвивати та здійснювати економічну дипломатію. У зв'язку з цим актуальним є дослідження існуючої системи регулювання імпорту товарів в умовах членства в СОТ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

На формування сучасних наукових поглядів щодо проблеми регулювання у сфері зовнішньої торгівлі вплинули роботи українських та зарубіжних учених, зокрема І. Бураковського [1], І. Дюмулена [2], А. Мазаракі [3], Т. Мельник [3], В. Точиліна [4], А. Філіпенко [5] та ін. Дослідження впливу окремих інструментів регулювання на обсяги товарообороту між країнами у рамках інтеграційних об'єднань та у зовнішній торгівлі з третіми країнами представлено у працях А. Ашуркова [6], В. Ідрісова [7], Н. Тихонової [10], Д. Мітчела [9], Дж. Неша [9] та ін.

Невирішені частини проблеми.

Водночас аналіз публікацій показав відсутність єдиної точки зору на проблематику оцінки рівня тарифного і нетарифного регулювання імпорту товарів в Україні у результаті вступу до СОТ.

Виклад основного матеріалу.

За останні роки лібералізаційна політика СОТ дозволила суттєво зменшити бар'єри на шляху міжнародних потоків товарів і послуг. Незважаючи на це, у міжнародній торгівлі зберігається високий рівень протекціонізму. Сучасна система регулювання міжнародних торговельних відносин розвивається у напрямку зниження ролі окремих інструментів, таких як квоти і мита, внаслідок чого країни-учасниці дедалі частіше використовують латентні заходи захисту національних ринків від іноземної конкуренції, застосування яких з трудністю піддається контролю. Успіхи СОТ у області лібералізації окремих секторів світового ринку часто стає похідною причиною виникнення нових перешкод на шляху до справедливої торгівлі, наслідком чого стало створення нерівних умов торгівлі для країн [10, с.48].

Найбільших успіхів СОТ досягла в області реалізації принципу виняткового тарифного захисту і зменшення протекціоністської ролі мита. Нині, забезпечивши суттєве зменшення митного захисту, СОТ веде роботу над усуненням існуючих тарифних піків і зменшенню тарифної ескалації. Так, основною перешкодою в лібералізації сільськогосподарського сектору залишається збереження високих мит, що встановилися у результаті проведення тарифікації нетарифних бар'єрів. У свою чергу для міжнародної торгівлі промисловими товарами серйозною проблемою залишається тарифна ескалація, у результаті якої товари з низьким ступенем обробки при ввезенні в країну підпадають під найнижчі ставки митного тарифу. Небезпека існуючої тенденції полягає у формуванні менш вигідних умов торгівлі для країн, які спеціалізуються на виробництві продукції з невисокою доданою вартістю.

Збереження в економіці України протягом тривалого періоду (2005-2014 рр.) випереджаючих темпів зростання імпорту порівняно з експортом сформувало стійку тенденцію до збільшення від'ємного сальдо зовнішньоторговельного балансу. Критично випереджаюча динаміка зростання імпорту порівняно з експортом

свідчить про наявність вагомих дисбалансів у структурі зовнішньоторговельного обороту та в загальному випуску товарів і послуг. Негативна тенденція прискореного зростання імпорту та випереджання ним динаміки експорту й власного виробництва стало наслідком низької конкурентоспроможності українських товарів на світових ринках, що спричинено, передусім, наявністю суттєвих структурних диспропорцій в економіці країни на тлі тривалої технологічної відсталості виробництва.

За підсумками 2013 р. Україна витратила на закупівлю імпортованих товарів на 124,93 млрд грн більше порівняно з виручкою від експорту. Розрив між експортом та імпортом всього лише за рік зріс у 3,9 рази порівняно з 2010 р., а від'ємне сальдо торговельного балансу досягло 8,5% ВВП [11]. І хоча зростання торговельного сальдо багато у чому зумовлено енергозалежністю України від Російської Федерації і несприятливою ситуацією на зовнішніх ринках металургічної і хімічної продукції, де Україна займає певну нішу, спостерігається стрімке зростання потоків іноземної споживчої продукції.

Незважаючи на лібералізацію світової торгівлі і спрощення митних процедур, митно-тарифна політика продовжує впливати на динаміку і структуру товарообігу. Нині використання тарифних заходів суттєво обмежується прийнятими угодами у межах торговельних організацій і союзів. Так, внаслідок лібералізації міжнародної торгівлі в рамках СОТ середній рівень митних тарифів розвинених країн становить близько 4%, а країн, що розвиваються – 13% [10, с.50].

Основа системи заходів державного регулювання доступу товарів на внутрішній ринок становлять тарифні обмеження, сукупність яких визначає тарифний режим країни. Ретроспективний аналіз тарифного режиму в Україні впродовж 2003-2013 рр. свідчить, що середньозважена ставка ввізного мита за усіма товарними позиціями до набуття Україною членства в СОТ коливалась в межах 2,23-2,81%, проте після 2008 року була суттєво зменшена досягнувши свого мінімуму у 2011 р. (1,58%), та дещо зрісши в 2013 р. (2,11%). При цьому для продовольчих товарів (1-24) середньозважена ставка ввізного мита становила у 2013 р. 3,46% (для порівняння, у 2003 р. вона становила 4,20%), а для несільськогосподарських товарів – 2,83% (3,5% у 2003 р.), зокрема, для текстилю та текстильних виробів – 6,60%, для шкіряної сировини, хутра та виробів з них – 6,28%, машин та устаткування – 3,36% (табл. 1).

Таблиця 1.
Реальна середньозважена ставка ввізного мита за 2003 - 2013 роки

Код УКТЗЕД	Товарна група	До набуття членства в СОТ					Після набуття членства в СОТ					
		2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
	Всього	2,26	2,42	3,14	2,92	2,91	2,81	1,64	1,81	1,58	1,89	2,11
1-24	Продовольчі товари та с/г продукція (крім текстильної)	4,20	4,88	7,31	5,01	4,29	5,15	3,86	3,64	3,20	3,63	3,46
25-26	Мінеральні товари	0,83	0,92	1,32	1,07	1,40	1,72	1,08	1,20	1,17	1,08	0,53
27	Паливно-енергетичні товари	0,01	0,04	0,01	0,02	0,01	0,03	0,02	0,02	0,02	0,02	0,01
28-40	Продукція хімічної промисловості	3,87	3,85	2,97	1,77	1,83	2,09	1,91	1,90	1,93	1,94	2,05
41-43	Шкіряна сировина, хутро й вироби з них	4,80	4,46	5,86	4,20	4,91	6,72	6,52	6,89	5,52	6,66	6,28
44-49	Продукція деревообробної промисловості	3,27	4,89	4,11	2,10	1,96	0,72	0,04	0,04	0,04	0,05	0,07
50-67	Текстиль, текстильні вироби й взуття	3,22	2,24	5,01	4,52	4,24	6,53	5,56	6,13	5,08	7,07	6,60
68-70	Вироби з каменю, гіпсу, цементу	7,29	7,89	7,07	5,93	6,36	5,67	5,21	5,66	5,50	5,77	6,17
72-83	Метали й вироби з них	2,73	2,57	2,31	1,25	1,15	1,26	1,53	1,27	1,29	1,47	1,52
84-90	Машини, устаткування й транспортні засоби	2,80	3,40	4,89	5,51	5,77	4,68	2,74	2,72	2,80	2,76	3,36
91-97	Інші товари	5,88	5,23	5,23	4,21	4,41	2,30	2,48	2,24	1,77	2,18	1,76

Джерело: розраховано автором за даними [11; 12]

Майже двохразове підвищення середньоарифметичної ставки митного тарифу над середньозваженою у 2013 р. свідчить про виконання митним тарифом протекціоністської функції, зокрема це стосується сільськогосподарських товарів. При цьому спостерігається позитивна динаміка коефіцієнта лібералізації торгівлі, що відображає загальносвітові тенденції щодо спрощення процесу руху товарів.

Слід відзначити і різний рівень тарифного захисту залежно від ступеня обробки товару. Зменшення середньоарифметичної ставки митного тарифу на сировину після вступу України до СОТ становило 1,10 в.п. (з 6,08 до 5,51%), на напівфабрикати – 1,45 в.п. (з 4,49 до 3,09%), тоді як на товари кінцевого споживання – лише 1,47 в.п. (з 9,94 до 6,67%) (рис. 1).

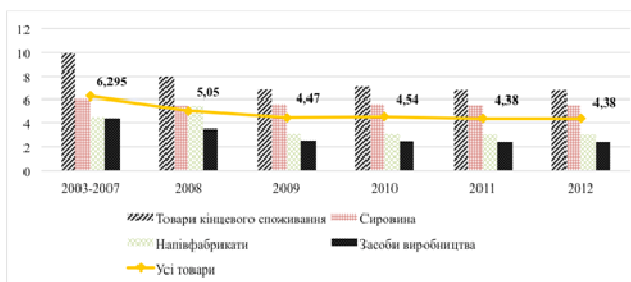

Рис. 1. Динаміка середньоарифметичної ставки митного тарифу в Україні залежно від стадії обробки, %

Джерело: побудовано автором за даними [13]

Незважаючи на зростання обсягів митних платежів протягом 2008-2011 рр., спостерігається низький коефіцієнт стягнення мита (табл. 2), що свідчить про низьку фіскальну ефективність митного оподаткування в зазначений період. Порівняння отриманих результатів з оцінкою середньозваженої ставки митного тарифу дозволяє зробити висновок, що надходження від обкладання ввізним митом після вступу до СОТ не повною мірою поступають до бюджету відповідно до структури митного тарифу та товарної структури імпорту України. Зокрема, несуттєве зменшення середньозваженої ставки у 2011 р. призвело до наднизького рівня фіскальної ефективності митного оподаткування (0,3%).

Таблиця 2.
Динаміка фіскальної ефективності митного оподаткування в Україні у 2003-2014 рр.

Показник	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Сума митних платежів, млрд. грн., з них:	28,0	57,4	31,0	41,2	54,1	96,1	83,1	85,9	114,8	123,7	115,7	127,2
мито	6,2	7,9	6,5	7,3	9,9	12,1	6,7	8,9	11,8	13,1	11,1	11,0

акциз	0,5	0,7	0,5	0,9	1,3	2,2	3,0	3,5	6,7	8,5	8,1	8,9
ПДВ	23,3	27,9	23,0	31,9	41,7	81,0	73,2	73,3	96,0	101,6	96,5	107,3
Частка мита:												
у загальній сумі митних платежів, %	22,1	25,5	21,0	17,6	18,3	12,6	8,1	10,3	10,3	10,6	9,6	8,7
у загальній сумі надходжень до Держбюджету, %	5,7	6,3	6,2	5,4	6,0	5,2	3,2	3,7	3,7	3,8	2,5	2,4
у ВВП, %	1,4	1,5	1,5	1,4	1,4	1,3	0,7	0,8	0,9	0,9	0,8	0,7
Коефіцієнт стягнення мита, %	2,4	2,6	3,2	3,1	3,1	1,9	1,8	1,8	0,3	1,9	2,5	2,4

Джерело: розраховано автором за даними [11; 12]

Таким чином, за результатами розрахунків встановлено, що митний тариф, як інструмент регулювання доступу товарів на внутрішній ринок України, нині є слаборезультативним, що пов'язано з напрямками споживання імпорту в Україні та втратою вітчизняними товарами цінової конкурентоспроможності під впливом політики обмінного курсу та високих темпів інфляції всередині країни порівняно з її торговельними партнерами.

Практика державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності у провідних європейських країнах, що, незважаючи на декларативну прихильність до принципів вільної торгівлі, свідчить, що триває жорстке, часто приховане з метою захисту національних ринків, використання нетарифних обмежень. Так, за оцінками ЮНКТАД нетарифні заходи охоплюють від 18% до 30% обсягів світової торгівлі та застосовуються розвиненими країнами стосовно 17% імпорту, у тому числі до 50% металопродукції, 25% текстильних виробів та 44% продукції сільського господарства [7, с.18].

На наш погляд, можливості економічного розвитку в умовах лібералізаційної політики СОТ неоднакові для різних країн і багато в чому залежать від особливостей національної економіки, а також вибраної країною економічної стратегії. Діяльність СОТ по формуванню недискримінаційного торговельного режиму в цілях забезпечення рівних умов усім учасникам світового ринку все ще залишається недостатньо ефективною.

Висновки.

Сформований нині порядок регулювання міжнародної торгівлі відповідає інтересам лише вузького кола країн з високим рівнем капіталосності економіки. Як наслідок, лібералізація зовнішньоторговельного режиму в країнах, які не володіють конкурентними перевагами у високотехнологічних галузях, може призвести до значного обмеження можливостей економічного розвитку. Очевидно, що збереження існуючих правил гри на світовому ринку призводить до асинхронного розвитку національних економік і зростання розриву між перевидими та наддоганяючими економіками. За таких умов найбільш ефективною стратегією економічного розвитку в країнах, що мають недостатньо високий технологічний рівень національного виробництва є формування власного конкурентоспроможного інноваційного сектору.

В Україні зовнішньоторговельна лібералізація створює додаткові стимули для економічного розвитку, однак реалізація майбутніх можливостей, пов'язаних з членством у СОТ, багато в чому залежить від внутрішньої політики держави. Тільки чітка стратегія економічного розвитку, заснована на активізації інноваційної діяльності в країні, дозволить відчути в повній мірі переваги повноправного членства в даній організації за рахунок використання широкого спектра інструментів зовнішньоторговельної політики, передбаченого правовою системою СОТ.

Відтак, сучасна система регулювання імпорту в Україні характеризується рядом особливостей, які відображають і багато в чому визначають економічне становище країни. Тарифний захист товаровиробників в Україні суттєво нижчий, ніж у країнах-торговельних партнерах. В Україні переважають такі інструменти захисту внутрішнього ринку, як кількісні обмеження, контроль за цінами та антидемпінгові заходи, тоді як розвинені країни у міру зростання добробуту населення надають перевагу технічним заходам регулювання, які покликані підвищувати безпечність та якість імпортованих товарів. Прагнення України до диверсифікації ринків збуту товарів з урахуванням проблем вітчизняної економіки потребує прийняття заходів, спрямованих на захист внутрішнього ринку, і формування відповідної зовнішньоекономічної політики. Водночас дана тематика тісно пов'язана з дослідженням інструментів регулювання зовнішньої торгівлі та вимагає подальших розвідок у цьому напрямі.

Література.

1. Бураковський І.В. Глобальна фінансова криза: уроки для світу та України / І. Бураковський, О. Плотніков. – Х. : Фоліо, 2009. – 298 с.
2. Дюмулен І.І. Міжнародна торгівля. Тарифне і нетарифне регулювання / І.І. Дюмулен. – М.: ВАВТ, 2009. – 452с.
3. Мазаракі А.А., Мельник Т.М. Регуляторна політика у сфері зовнішньої торгівлі: монографія / А.А. Мазаракі, Т.М. Мельник. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2010. – 470 с.
4. Ринки реального сектора економіки України: структурно-інституціональний аналіз / [Точилін В.О., Осташко Т.О., Пустовоїт О.В. та ін.]; за ред. В.О. Точиліна; НАН України; Ін-т екон. та прогнозув. – К., 2009. – 640 с.
5. Геоелекономічні сценарії розвитку України: монографія / М.З. Гуровський [та ін.]; ред. А.С. Філіпенко. – К.: Академія, 2010. – 323 с.
6. Економічний суверенітет держави та напрями його правового забезпечення: монографія / за ред. О. О. Ашуркова; НАН України, Ін-т економіко-правових досліджень. – Донецьк: Юго-Восток, 2012. – 406 с.
7. Ідрісова В.В. Теоретические вопросы применения нетарифных мер регулирования во внешней торговле / В. Идрісова. – М.: Изд-во Института Гайдара, 2011. – 152 с.
8. Мировая экономика: прогноз до 2020 года / [под ред. акад. А.А. Дынкина]. – ИМЭМО РАН. – М. Магистр, 2008. – 429 с.
9. Нэш Дж., Митчелл Д. Как либерализация торговли может помочь накормить бедных. [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/rus/2005/03/pdf/nash.pdf>
10. Тихонова Н.Б. ВТО: либерализация международной торговли и возможности экономического развития / Н.Б. Тихонова // Вестник Московского государственного университета. - 2010. - №1. – С.46-55.
11. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
12. Державна фіскальна служба України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/ms/>
13. Офіційний сайт ЮНКТАД [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://unctadstat.unctad.org/ReportFolders/reportFolders.asp>

References.

1. Burakovskiy, I. and Plotnikov, O. (2009), *Hlobal'na finansova kryza: uroky dlia svitu ta Ukrainy* [Global financial crisis: lessons for the world and Ukraine], Folio, Kharkiv, Ukraine
2. Djumulen, I.I. (2009), *Mezhdunarodnaja trgovlja. Tarifnoe i netarifnoe regulirovanie* [International trade. Tariff and nontariff regulation], VAVT, Moscow, Russia.
3. Mazaraki, A.A. and Melnyk T.M. (2010), *Rehuliatorna polityka u sferi zovnishn'oi torhivli* [Regulatory policy in foreign trade], Kyiv national university of Trade and Economics, Kyiv, Ukraine.
4. Tochylin, V.O Ostashko, T.O. and Pustovojt, O.V (2009), *Rynky real'noho sektora ekonomiky Ukrainy: strukturno-instytusional'nyj analiz* [Markets of real sector of economy: structural and institutional analysis], NAN Ukrainy, Kyiv, Ukraine.
5. Filipenko, A.S. (2010), *Heoekonomichni stsenarii rozvytku i Ukraina* [Geoeconomic scenarios and Ukraine], Akademia, Kyiv, Ukraine.
6. Ashurkov, O. O. (2012), *Ekonomichnyj suverenitet derzhavy ta napriamy joho pravovoho zabezpechennia* [Economic sovereignty of a country and ways of its support], Yuho-Vostok, Donetsk, Ukraine.
7. Idrisova, V.V. (2011), *Teoreticheskie voprosy primeneniya netarifnyh mer regulirovaniya vo vneshnej trgovle* [Teoretic questions of nontariff use in international trade], Izd-vo Institutu Gajdara, Moscow, Russia
8. Dynkin, A.A. (2008), *Mirovaja jekonomika: prognoz do 2020 goda* [International economy: forecast till 2020], Magistr, Moscow, Russia
9. Nesh, J. and Mitchell, D. (2005) How liberalization can help poor people (2005), available at: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/rus/2005/03/pdf/nash.pdf> (Accessed 2 June 2015)

10. Tihonova, N.B. (2010) "WTO: liberalization of international trade and possibilities of economic development", *Vestnik Moskovskogo gosudarstvennogo universiteta*. vol. 1, pp.46-55.
11. The official site of State Statistics Service of Ukraine (2015), "Statistics: international trade", available at <http://www.ukrstat.gov.ua> (Accessed 14 June 2015).
12. The official site of State Fiscal Service of Ukraine (2015), "Statistics: international trade", available at <http://sfs.gov.ua/ms/> (Accessed 14 June 2015).
13. The official site of UNCTAD (2015), "Statistics: international trade", available at: <http://unctad.org/en/Pages/Statistics.asp> (Accessed 14 June 2015).

Стаття надійшла до редакції 17.06.2015 р.

ТОВ "ДКС Центр"